Štefan Švec

ŽENY NA MOSTECH

Jednou z těch nejkouzelnějších vlastností lidstva je jeho divnost. Příklady sbírám už roky a vím, že se nikdy nedoberu ani zlomku toho, co bych nasbírat mohl. Každá větší internetová služba od YouTube po Facebook nabízí celá pohoří, zátoky a podzemní města divností nekonečných druhů.

> Na pročítání divných wikihesel je krásné to, kolik nových věcí se člověk dozví

Mým oblíbeným zdrojem divna je Wikipedie. Netrpí zdrženlivostí klasických encyklopedií, jejichž editoři tvořili hesla jen o důležitých věcech. Kdokoli něčemu trochu rozumí, může o tom na Wikipedii napsat. Instagramový profil *@depthsofwikipedia* potom vybírá ty nejzvláštnější ukázky článků, které jsou svou suchou a objektivní stylistikou v přímém rozporu s bujarostí toho, o čem pojednávají.

Nemusíme hned začínat u bulvárních hesel typu *Zapalování prdů* (*Fart lighting*) nebo *Chlastání ve spoďárech* (*Pantsdrunk*). Spoustu potěšení nabídnou též zdánlivě seriózní výtahy: třeba o stoickém filosofu Chrýsippovi, který údajně zemřel smíchy poté, co sám udělal vtip. Nebo o ostrovech na jezerech (heslo *Recursive islands and lakes*), kde najdeme podkapitoly *Ostrovy na jezerech*, *Ostrovy na jezerech na ostrovech*, *Ostrovy na jezerech na ostrovech na jezerech*, *Ostrovy na jezerech na ostrovech na jezerech na ostrovech* a konečně *Ostrovy na jezerech na ostrovech na jezerech na ostrovech na jezerech*. Opravdu, i zástupce poslední kategorie se na Zemi najde: v Kanadě.

Se systematičností encyklopediím vlastní Wikipedie zaznamenává ty nejzvláštnější plody lidské tvořivosti, aby neupadly v zapomnění. Vlastní heslo tak má třeba film *Paint Drying* (*Usychající malba*). Natočil ho Charlie Lyne v roce 2016, aby donutil Britskou radu pro klasifikování filmů dívat se deset hodin a sedm minut na usychající bílý nátěr na zdi, neboť tato instituce je povinna podrobně zkoumat, zda se v každém novém snímku nenachází něco mládeži nepřístupného. Film získal povolení pro promítání všem věkovým kategoriím.

Na pročítání divných wikihesel je krásné to, kolik nových věcí se člověk dozví. Například že ženy připadají mužům automaticky přitažlivější, pokud se s nimi potkají na závěsných mostech (heslo *Misattribution of arousal*). Nebo že dle jisté teorie by většinu problémů lidstva vyřešilo vyhození Měsíce do povětří (heslo *Alexander Abian*).

To hlavní, co si z festivalu divnosti na Wikipedii i kdekoli jinde odnesete, je ale úžas a potěšení z toho, jak nepředvídatelnými a pestrými tvory lidé jsou. Je to výborný lék na všechny obecné pravdy a všezahrnující ideologie, které se tváří tím univerzálněji, čím chabější a nudnější jsou.

Autor je publicista a kritik.

výběr salonu, knihy

David Drábek: Ochechule

knihu vybral Miroslav Stuchlý

Dramatik a divadelní režisér David Drábek je spjat především s hradeckým Klicperovým divadlem, kde v letech 2008 až 2017 působil jako umělecký šéf a které uvedlo řadu jeho kritikou oceňovaných her. Po souborném vydání Drábkových dramatických textů se teď na pultech knihkupectví objevila i jeho prozaická prvotina *Ochechule*. Fotografické koláže na obálce a klopách i smyšlené citace na zadní straně dávají tušit, že se text ponese v podobném duchu jako většina Drábkových her: v surreálné atmosféře s mnoha humornými momenty. Tam, kde jiní své vyprávění obvykle končí, se autor rozhodl začít. V úvodu nechá hlavního hrdinu, své alter ego, zemřít, aby se mohl, doprovázen řadou bizarních postav, které s ním sdílejí stejný osud, vydat na pouť pouští k oceánu, kde se definitivně naplní jeho osud. Drábek si neklade žádná omezení, mísí motivy ze svého reálného života s fantaskními vizemi a popkulturními odkazy, nechává postavy několikrát metamorfovat a jako zkušený dramatik vede děj plný vtipných komentářů i zručně vystavěných dialogů až k (možná příliš) moralistnímu závěru. (Akropolis)

Josef Kučera: Hranostaj snídá dívku

knihu vybral Miroslav Stuchlý

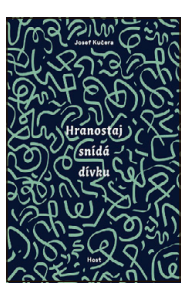

Josef Kučera vstoupil do literatury jazykově opulentní sbírkou *Polykat peří*. Druhá knížka *Nežádoucí účinky ticha* s příklonem k civilnější poetice pak dala tušit, že se na scéně objevil výrazný básník. Toto postavení Kučera stvrzuje nejnovější knihou *Hranostaj snídá dívku*. V nových básních oproti předchozím sbírkám zasazeným převážně do městského prostředí častěji pracuje s přírodními motivy (*Když z javorů před domem opadá listí, / obnaží se všechna hnízda, / opuštěná a ztichlá srdce*), jako by hledal ztišení a klid, které mu pomohou dosáhnout větší hloubky, jít až za slova, popsat prchavý okamžik a *zachytit vzpomínku, / podat zprávu suchou a útlou / jako osikový list.* Svou třetí básnickou sbírkou Josef Kučera dokazuje nejen, že to s poezií myslí vážně, ale také, že patří k nejzajímavějším hlasům své generace. (Host)

Polský režisér Jan P. Matuszyński:

Esencí filmu jsou pochyby

Foto Profimedia.cz

Iva Přivřelová

Pět let po svém úspěšném debutu *Poslední rodina* o soukromém životě polského malíře Zdzisława Beksińského se režisér **Jan P. Matuszyński** ode dneška vrací do českých kin s novinkou *Nezanechat stopy*. I nyní jde o drama podle skutečných osudů, připomíná totiž případ Grzegorze Przemyka, středoškoláka, kterého komunistická policie v květnu 1983 ubila k smrti.

JSI *Nezanechat stopy* vypráví skutečný příběh z nedávné polské historie. Liší se reakce diváků podle zemí, kde byl film uveden?

Naštěstí mezi nimi takový rozdíl není. Publikum všude po světě chápe univerzálnost toho příběhu. Už od začátku jsem věřil, že nepůjde jen o polskou záležitost.

V Polsku pak na *Nezanechat stopy* chodí hlavně dvě generace lidí. Ti, co si tu dobu pamatují a byli na začátku osmdesátých let v podobném věku jako Grzegorz Przemyk, a dnešní teenageři. Já sám jsem se narodil rok po Przemykově smrti, takže jsem vlastně věkově mezi pamětníky a jejich dětmi a jako kdybych ten příběh předával od jedné generace ke druhé. Mají různé náhledy na stejný příběh, ale oba jsou zajímavé a funkční. To je pro mě jako pro filmaře lichotivé. Taky jsem díky tomu nabyl pocit, že je ten film důležitější, než jsem si původně myslel, že bude.

JSI V Polsku je už několik let u moci ultrakonzervativní vláda, zároveň se Poláci hrnou do kin na domácí společenskokritické filmy. Souvisí to spolu nějak?

Neřekl bych, že v *Nezanechat stopy* jde jen o kritiku společnosti. Můj film vyvolává v publiku otázky, proto o něm rád mluvím jako o zrcadlu – všichni diváci v něm nevidí totéž, každý vychází z vlastních zkušeností a vědomostí.

Esencí filmu je podle mého pochybovat. Netočím filmy jako pamflety, to mě nezajímá. Umění vnímám jako prostor, kde můžete zpochybňovat autority. Můj snímek nikoho nesoudí, postavy ani situace, neříká, kdo se zachoval správně a kdo špatně, jen ukazuje hodně detailů.

Samozřejmě, že to široké spektrum témat, které se pokouším předestřít, je nějak spojeno i s tím, co se dnes děje v Polsku nebo okolo Ukrajiny. Mám na mysli třeba ten ruský zákon, podle něhož vás můžou zavřít na patnáct let jen proto, že říkáte pravdu. To je dost blízké základu filmu *Nezanechat stopy*. Nicméně ten snímek mi od premiéry už nepatří, je diváků a je na nich, co si z něj odnesou, s čím si ho spojí.

> *Nezanechat stopy* vypadá jako soudní drama, kde spravedlnost na konci obvykle vítězí. No, tak tentokrát ne

Pro mě je důležité, když mi říkají, že v nich zůstává déle než jeden večer. To je podle mého definice dobrého filmu.

JSI *Nezanechat stopy* sleduje Przemykova kamaráda Jurka, jenž byl svědkem jeho bití a chce o tom vypovídat před soudem. Jedním z vašich témat je tedy pravda, která ale někdy sama o sobě nestačí, pokud je někdo mocnější proti. Což je stále aktuální problém.

Rozhovor vedeme v místnosti inspirované seriálem *Twin Peaks* a jeho režiséra Davida Lynche miluju i proto, že si hraje s tím, co je reálné a co ne. Blízko k *Twin Peaks* mají *Akta X*, jejichž slogan zní *Pravda je někde tam venku*. Taky se říká, že historii píšou vítězové. O tom všem jsem při vzniku *Nezanechat stopy* přemýšlel a v tom filmu nad tím mediuju. Nechci ale přesně definovat, o čem můj snímek vypráví. Chci, aby se na něj lidi šli podívat a určili si to sami.

Cezaryho Łazarewicze, autora knižní předlohy, se často ptají, o čem jeho kniha je. A on odpovídá: *Nevím, možná byste si ji měli přečíst.* Pokud je pro nás kontakt s uměleckým dílem námaha, tak už se nikam dál nedostaneme.

JSI Co osobně vás na Łazarewiczově knize zaujalo?

Po *Poslední rodině* jsem dlouho hledal téma dalšího filmu a do ruky se mi dostala spousta různých věcí – knihy, synopse, scénáře, nápady, reportáže… Na knize *Nezanechat stopy* se mi líbilo, že v ní je něco neočividného. Na první pohled vypráví příběh kluka, kterého policajti ubili k smrti. Ale o tom vlastně není. Obsahuje mnoho různých rovin, které na začátku nevidíte. A u filmů mám rád, když v nich nedostanete to, co očekáváte, ale něco jiného, zajímavějšího, širšího, hlubšího.

JSI Musel jste knihu hodně krátit a kondenzovat?

Ve filmu se soustředíme na roky 1983 a 1984, zatímco kniha obsahuje třeba i biografii Grzegorzovy matky, básnířky a opoziční aktivistky Barbary Sadowské, nebo co se s tímhle případem dělo na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Pro mě šlo ale o opakování už řečeného a scenáristka si to myslela taky.

Po filmu *Poslední rodina*, který se odehrával během třiceti let, bylo osvěžující soustředit se jen na dva roky. Nechci dělat pořád dokola to stejné a na filmování je krásné, že vám dává možnost vyzkoušet jiné věci jiným způsobem.

Na tomhle příběhu mě zajímal asi milion věcí, je opravdu mnohovrstevnatý. Ukazuje například fungování různých úrovní totalitního systému: od nejnižšího článku mašinérie po její vrchol. Zároveň obsahuje minimálně dva rodinné příběhy. Je tam i prvek voyeurismu, což je téma, které mě taky dlouhodobě zajímá.

Máme tam postavu svědka Jurka, který byl u Przemykova bití, ale to nutně neznamená, že viděl všechno. Přemýšlel jsem, co přesně můžeme ukázat ve scéně násilí z policejní stanice. I dneska by bylo nemožné určit konkrétního člověka, co zasadil smrtelnou ránu. To je myslím dobrá metafora pro kafkovský systém, který na nás všechny opět někde za rohem číhá.

JSI Nehledě na časté odkazy k americkým žánrovým filmům vypráví *Nezanechat stopy* polský příběh. Nedojde tam k žádné plamenné řeči u soudu, která by přinesla *ex post* alespoň morální vítězství. Postavy jsou slabé, vyděšené, systém mocný. Pracoval jste záměrně s očekáváním diváků zvyklých na americká soudní dramata?

Přesně tak. Režírování je hlavně o vyrovnávání se s očekáváními. Žánr je nástroj a *Nezanechat stopy* vypadá jako soudní drama, kde spravedlnost na konci obvykle vítězí. No, tak tentokrát ne. A je to bolestné. Během střihu jsme s tím záměrně a pečlivě pracovali. I když jde o dlouhý film, nedopřejeme vám na konci žádné uspokojení.

Chci motivovat diváky, aby nad tím, co viděli, přemýšleli a poté jednali. Náš konec pro to nechává prostor. Dokonce jsme změnili pořadí scén, aby závěr nabídl více interpretací i emocí. Jurek sice svědčí u soudu, tak jak celou dobu chce. Přesto nedostanete to, co čekáte. Něco tam chybí. A možná s tím někdo bude chtít něco udělat. S případem Grzegorze Przemyka už nic nesvedete. Ale ten příběh není jen o jeho případu.

JSI Věříte, že váš film může diváky někam posunout?

Když jsem byl na škole, říkali nám: nedívejte se na filmy, čtěte knihy, jen z těch se něco naučíte. Já můžu upřímně říct, že jsem se něco naučil i z každého filmu, co jsem viděl, pokud jsem o něm mluvil s dalšími lidmi. To je základ jakékoli změny: získat názor druhého, zvlášť když jde o názor odlišný.

To jsem taky nejvíc postrádal během pandemie. Tu dobu mi pomohla přežít právě práce na *Nezanechat stopy*, díky níž jsem aspoň nějaký kontakt s lidmi měl. Včetně Čechů z Background Films a MagicLabu. Věděl jsem, že Česko je skvělé místo na postprodukci a tlačil jsem na to, abychom s Čechy spolupracovali. Později jsme i díky mezinárodnímu úspěchu polského filmu *Corpus Christi* získali taky francouzského koproducenta.

JSI Mění vás kromě snímků, které vidíte, i ty, na kterých pracujete?

Natáčení filmu je tak těžká práce, že si musíte být opravdu jistí, že chcete s konkrétním projektem trávit čas. Musíte hodně číst, hodně vědět. To je zároveň na té práci zajímavé, nekonvenční, někdy i překvapivé. Jedna z věcí, které teď připravuju, se taky odehrává v minulosti, tak jsem si začal hodně načítat neznámé příběhy z historie Evropy a velmi mě to obohacuje. Ale jde i o emocionální, osobní úroveň. Probírat s herci psychologii jejich postav, proč se chovají takhle a proč dělají nebo nedělají tohle, je též velmi zajímavé. Každý projekt je nové dobrodružství. Mám pocit, že všechno, co se mi stane během procesu vzniku filmu, je ještě důležitější než film sám.